Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija
V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraina
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Polija
Grāmatvedības un finanšu koledža, Latvija
Šiauliai State College, Lietuva
Department of Economics, University of Messina, Itālija
LTJSS's Priyadarshini College of Engineering, Nagpur, Indija

2024. gada 10.-11. maijā, Rīgā,

BALTIJAS STARPTAUTISKĀ AKADĒMIJA

RĪKO

XIV Starptautisko zinātniski praktisko konferenci

"Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas"

Konferences sekcijas:

- Mūsdienu sociālā psiholoģija: teorija un prakse;
- Tiesību zinātnes aktuālās problēmas;
- Ekonomika, finanses un grāmatvedība;
- Mūsdienu uzņēmējdarbība, vadība un inovācijas;
- Iekļaušanas risinājumi tulkošanā, pedagoģijā un sociālajā darbā;
- Eiropas Savienība un Eiropas vērtības;
- Tūrisma un viesmīlības bizness.

Konferences darba valodas – latviešu, angļu, krievu, ukraiņu.

✓ **Reģistrēšanās** konferencei līdz **30.04.2024:** https://forms.gle/jwAbTe8D4AGTAgMt6

✓ **Raksts**, kas noformēts atbilstoši izvirzītajām prasībām, jāatsūta uz e-pastu konference@bsa.edu.lv līdz **07.05.2024**.

✓ **Dalības maksa konferencē:**
Standarta dalības maksa: **20 EUR;**
Dalības maksa BSA studējošajiem, pasniedzējiem un konferences rīkotājpartneriem: **10 EUR.**
Dalības maksu nepieciešams pārskaitīt bankas kontā **līdz 30.04.2024**:

SIA „BALTIJAS STARPTAUTISKĀ AKADĒMIJA”
Reģ.nr.40003101808
A/S „Swedbank”
Kods: HABALV22
Konts: LV68HABA0551003662871
(maksājuma mērķis – dalība konferencē 10.-11.05.2024., dalībnieka vārds, uzvārds)

Dalības maksā ietilpst konferences materiālu sagatavošana, rakstu recenzēšana un publicēšana konferences rakstu krājumā. Vislabākie materiāli katras sekcijas ietvaros tiks publicēti **BSA zinātniskajā žurnālā “Baltic Journal of Legal and Social Sciences”,** kas *ir iekļauts starptautiskajās indeksācijas datubāzēs:*

- ***ERIH +,***
- ***Ulrich`s Periodicals Directory,***
- ***Index Copernicus International (ICI),***
- ***Central and Eastern European Online Library (CEEOL).***

Žurnāls tiek publiskots elektroniski.

Kontaktpersona:

Marija Tkačukova +371 67100234
konference@bsa.edu.lv

PRASĪBAS RAKSTA NOFORMĒŠANAI

Veidojot publikāciju, jāievēro visas zemāk aprakstītas prasības.

1) Nosaukums: šrifts — Times New Roman Bold, izmērs – 14 pt, izvietojums – centrēts.

2) Informācija par autoru: vārds, uzvārds (Times New Roman Bold, 12 pt, pa labi), valsts, universitāte, filiāle, studiju programma, e-pasts (12 pt, pa labi);

3) Informācija par zinātnisko vadītāju: akadēmiskais grāds, zinātniskais grāds/amats, vārds, uzvārds (Times New Roman, 12 pt, pa labi).

4) Anotācija: fonts **–** Times New Roman Bold, izmērs – 10 pt (piezīme: angliski – *Abstract*). **Apjoms –** līdz 500 rakstzīmēm, ieskaitot atstarpes (Times New Roman, 10 pt). Anotācijas mērķis ir sniegt vispārēju priekšstatu par raksta saturu, tajā ir īsi jāatspoguļo ziņojuma mērķi, jānoformulē pētījuma problēma, jānosaka materiāla jauninājumi un jāuzraksta pamata secinājumi. Anotāciju raksta divās valodās (angļu valodā un latviešu/krievu/ukraiņu valodā).

5) Atslēgvārdi: nosaukums – Atslēgvārdi (Keywords) (Times New Roman Bold, 10 pt), atsevišķā rindā alfabēta kārtībā nosaukt atslēgvārdus (ne vairāk par pieciem).

6) Teksts: apjoms – no 5500 līdz 10 000 rakstzīmēm, fonts – Times New Roman, izmērs – 12 pt, starprindu intervāls – 1, izlīdzinājums. Lappuses nenumurē. Darbs rakstāms uz standarta izmēra A4 formāta lapām. Jāievēro šādi teksta attālumi no lapas malām: no kreisās puses – 3 cm, no labās puses – 2 cm, no augšas, apakšas – 2 cm. Tabulas un attēli ir jānumurē. Tabulu un attēlu nosaukumu noformēšana: Times New Roman, 12 pt. Attēlu numerāciju un nosaukumu jāizvieto zem attēla centrā, bet tabulas – virs tabulas, centrā. Atsauces uz literatūru tekstā jāraksta kvadrātiekavās, piemēram, [1, 10].

7) Publikācijas struktūra:

- Ievads (Introduction) (īsi formulēta pētījuma problēma, pētījuma aktualitāte, mērķis, izmantojamās pētījuma metodes);
- Svarīgākās atziņas teorijā un praksē (Basic theoretical and practical provision);
- Pētījuma rezultāti, novērtējums (Research findings or data, evaluation of research results);
- Secinājumi, priekšlikumi (Conclusions).

8) Izmantotās literatūras un citu avotu saraksts (References). Nosaukums – "Izmantotās literatūras un citu avotu saraksts" (Times New Roman Bold, 10 pt, centrā), literatūras saraksts jānumurē (Times New Roman, 10 pt). Normatīvos aktus norāda atbilstoši juridiskajai hierarhijai. Literatūras saraksts tiek iedalīts valodās, bet tam ir kopīga numerācija, sākumā ir literatūra ar latīņu burtiem, pēc tam kirilicā.

Raksta daļu nosaukumi jāraksta raksta valodā un angļu valodā.

Raksti, kuri neatbilst noteiktajām prasībām, netiks publicēti.

RAKSTA PIEMĒRS

EFEKTIVITĀTES NOVĒRTĒŠANAS AKTUALITĀTE PUBLISKAJĀ SEKTORĀ

Vārds, Uzvārds
Valsts
Universitāte
Studiju programma
e-pasts
Zinātniskais vadītājs:
zinātniskais grāds, vārds un uzvārds

ANOTĀCIJA

Šī darba ietvaros autors norāda uz efektivitātes novērtēšanas nepieciešamību publiskajā sektorā pamatojoties uz politikas plānošanas dokumentu izvirzītajiem mērķiem un piedāvā DEA ekonometrisko metodi, kā pētniecības instrumentu efektivitātes novērtēšanai sociālās aprūpes jomā saistībā ar populācijas novecošanos. Darbā tiek veikta ārvalstu un pašmāju literatūras analīze, kā arī tiek akcentēts līdzīgu pētījumu trūkums Latvijas labklājības nozarē un šādu pētījumu izstrādes sociālais un ekonomiskais ieguvums.

Atslēgvārdi: efektivitāte, DEA, demogrāfija

ABSTRACT

In the framework of this work author points out the need for efficiency assessment in the public sector on the basis of the objectives set out in the policy planning documents and offers the DEA econometric method for assessing the effectiveness of research tools in social care field for aging population. The paper analyzes foreign and domestic literature and emphasizes absence of similar researches in the welfare sector of Latvia and the social and economic benefits of developing such research.

Keywords: efficiency, DEA, demography

IEVADS. INTRODUCTION

Kā darba pētāmā problēma ir izvirzīta efektivitātes noteikšana publiskajā sektorā, kura ir aktuāla sakarā ar demogrāfisko situāciju valstī, sabiedrības novecošanos, iedzīvotāju imigrāciju un ierobežotiem valsts budžeta un pašvaldību resursiem ir nepieciešams izvērtēt nozaru finanšu līdzekļu efektīvu izmantošanu publiskajā sektorā. Latvijas Republikas nozaru ministrijās tiek izstrādāti politikas plānošanas dokumenti, kuri orientēti uz ilgtspējīgu attīstību un iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanu [2]. Starp prioritārajiem politikas plānošanas dokumentu rīcības plāna uzdevumiem izvirzīto mērķu sasniegšanai ir efektivitātes palielināšana attiecīgās nozares dažādās jomās, t.i., ekonomiskā, administratīvā, sociālā u.c. [7].

Kā viens no zinātniski pazīstamiem ekonometriskajiem instrumentiem efektivitātes novērtēšanā ir DEA metode [16]. Minētā metode ir plaši pielietota daudzās tautsaimniecības nozarēs ārpus Latvijas, taču tās pielietošana Latvijā ir visai ierobežota. Pētījums demonstrē efektivitātes novērtēšanas instrumenta- DEA izmantošanu tautsaimniecības nozarēs, papildus uzmanību pievēršot veselības un sociālai jomai.

Šī pētījuma mērķis ir veikt literatūras pārskatu par efektivitātes novērtēšanas metodēm publiskajā sektorā, akcentējot veselības aprūpes un sociālo jomu izmantojot literatūras analīzi kā izpētes metodi.

SVARĪGĀKĀS ATZIŅAS TEORIJĀ UN PRAKSĒ. BASIC THEORETICAL AND PRACTICAL PROVISION

Apstākļos, kad finanšu līdzekļi ir ierobežoti, kā arī aizvien pieaugošās demogrāfiskās struktūras izmaiņu dēļ, ir svarīgi panākt pēc iespējas efektīvāku finanšu līdzekļu izmantošanu ilglaicīgās

sociālās aprūpes institūcijās. Latvijā līdz šim nav vērtēta ilglaicīgo aprūpes iestāžu produktivitāte un efektivitāte finanšu līdzekļu izmantošanas kontekstā, izmantojot uz zinātni balstītas ekonometriskās metodes.

Pēc iedzīvotāju skaita prognozēm Eiropas Komisijas dati liecina, ka cilvēku skaits vecumā virs 60 gadiem Eiropā turpina palielināties, bet darba spējīgo cilvēku skaits samazinās, un pēc Eiropas centrālās statistikas prognozēm šī tendence saglabāsies nākošajā desmitgadē [22,30,6].

Līdzšinējās tendences norāda, ka vecuma grupā 65 un vairāk gadi iedzīvotāju skaits Latvijā ir pieaudzis. Laika posmā no 2007.gada līdz 2017.gadam, tas ir pieaudzis par 3 691 personu jeb procentuāli par 1%. Attiecīgi ir vērojams pieaugums arī ilglaicīgo sociālo pansionātu iemītnieku skaitā. Minētā laika posma ietvaros tas ir pieaudzis par 1172 personām jeb 20%. Šāds pieaugums iespējams ir palielinājis ilglaicīgo sociālo aprūpes institūciju noslogojumu [3,4].

Labklājības ministrijas projekta "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" ietvaros tika veikts pētījums „ Pašvaldību sociālo dienestu un sociālā darba speciālistu darbības efektivitātes novērtēšanas rezultāti un to analīze" [10]. Pētījums ietver sociālo dienestu un sociālā darba speciālistu darbības efektivitātes novērtējumu, bet pētījuma metodoloģija balstās galveno kārt uz padziļinātu interviju, anketēšanas un aptauju rezultātiem [11]. Analizējot pētījuma metodoloģiju, respondentu atlasi un skaitu, ir pamats uzskatīt, ka šim pētījumam nav optimālas objektivitātes.

Pašlaik vienīgā efektivitātes analīzes metodika, kura ir izstrādāta valsts pārvaldes ietvaros ir Valsts kancelejas izstrādātā „Nozarēs veikto ieguldījumu efektivitātes analīzes [8]. Minētā metodika netiek izmantota ministriju ikdienas darbā, to piemēro tad, ja Finanšu ministrija ir noteikusi kādu jomu, kurā veicama izvērtēšana atbilstoši metodikai [8]. Šī metodika, kuras ietvaros tiek salīdzināti nozarē ieguldītie finanšu līdzekļi un rezultatīvie rādītāji attiecība pret citu valstu rezultātiem vai izmantojot Latvijā vēsturiski pieejamos datus noteiktā nozarē, var palīdzēt budžeta plānošanai un nozares politikas veidošanai, tomēr atkarībā no rezultāta, ja tas ir neapmierinošs, ir nepieciešams veikt papildus pētījumus, lai noskaidrotu šo zemo rādījumu iemeslus [9]. Tomēr jāatzīmē, ka viena no efektivitātes novērtēšanas biežāk pielietotām metodēm dažādās tautsaimniecības un biznesa nozarēs ir Data Envelopement Analysis Method –turpmāk (DEA), kura tad arī būtu pielietojama politikas realizācijas izvērtēšanai attiecībā uz efektivitāti kā sasniedzamo mērķi.

PĒTĪJUMA REZULTĀTI UN TO IZVĒRTĒJUMS. RESEARCH RESULTS AND THEIR EVALUATION

DEA metode ir uzskatāma par vienu no metodēm, kura analizē un pēta sakarību starp ieguldītajiem resursiem un iegūtajiem rezultātiem. Šobrīd DEA metode tiek pielietota gan publiskā sektorā, novērtējot skolas, slimnīcas, veselības aprūpes sistēmas un augstskolas, gan arī privātā sektora novērtēšanai, piemēram, bankas un finanšu institūcijas [21]. Dānijas finanšu ministrija ir atdzinusi DEA metodi par vienu no labākām salīdzinot publiskā sektora organizācijas [24].

Par vienu no nozīmīgākajiem autoriem šajā jomā tiek minēts Maikls Džeims Farells, kurš 1957.gada savā publikācijā aprakstīja nepieciešamību attīstīt labākus modeļus organizāciju produktivitātes labākai izvērtēšanai [17]. Balstoties uz M. Dž. Farella idejām, pirmreizēji DEA metodi prezentēja Abrahams Charnes, Vilijams Coopers un Edvardo Rhodes [15].

Meklējot zinātnisko literatūru par efektivitātes vērtējumiem publiskajā sektorā, datubāzēs ir atrodamas publikācijas, kurās ir vērtētas slimnīcas, veselības aprūpes sistēmas un sociālās aprūpes institūcijas. Piemēram, Jacobs R. Izmantojot DEA un SFA (Stochastic Erontier Analysis) metode, ir vērtējusi slimnīcu izmaksu efektivitāti [25]. Arī citi autori ir izmantojuši DEA slimnīcu izmaksu efektivitātes vērtēšanā [23,36]. Atsevišķi literatūras avoti norāda, ka DEA metode ir izmantota novērtējot pat veselības aprūpes sistēmas. Piemēram, tādi autori kā Elba F. Et al DEA metodi ir izmantojuši veselības aprūpes sistēmas novērtēšanai Itālijā [20]. Savukārt, Medeiros J. Un Schwiers C. izmantoja DEA un SFA metodes Eiropas Savienības veselības aprūpes sistēmu novērtēšanai [29]. Arī Eiropas Veselības sistēmu un politiku observatorija ir izmantojusi DEA metodi veselības sistēmu vērtēšanā [18]. Attiecībā uz ilglaicīgās sociālās aprūpes iestādēm DEA metode ir izmantota vērtējot šo iestāžu tehnisko efektivitāti [26]. Kooreman P. ir pētījis Nīderlandes ilglaicīgās sociālās aprūpes iestādes, secinot, ka 50% no šīm iestādēm ir efektīvas [27]. Somija 2005. gadā arī ir veikusi

pētījumu izmantojot DEA metodi, lai izvērtētu tehnisko efektivitāti un salīdzinātu to ar aprūpes rezultātiem ilglaicīgā sociālā aprūpes jomā. Kā kvalitātes rezultatīvie rādītāji šajā pētījumā tika izmantoti tādi rādītāji kā traumu prevalence atrodoties ilglaicīgās aprūpes iestādēs u.c., bet kā resursi ir māsu skaits, infrastruktūras lielums u.c. [28].

Tāpat minēto metodi izmantoja pētot efektivitāti bezpeļņas un komerciālās ilglaicīgās sociālās aprūpes iestādēs [31]. Saistībā ar īpašuma formām un efektivitāti pēc DEA metodes ilglaicīgās sociālās iestādēs ir veikti vairāki pētījumi. Piemēram, Anderson R. Et al pētījumā konstatē, ka ASV privātās ilglaicīgās sociālās aprūpes iestādes ir efektīvākas par nekomerciālām iestādēm [13]. Taču analizējot pakalpojuma kvalitāti šī pētījuma ietvaros, atklājas, ka nekomerciālās ilglaicīgās sociālās aprūpes iestādēs pakalpojuma kvalitāte ir labāka nekā privātajās iestādēs. Saistībā ar pakalpojuma kvalitāti un efektivitāti ilglaicīgās sociālajās iestādēs ASV ir veikts vēl viens pētījums- DeLellis N. Savā pētījumā norāda, ka pakalpojuma kvalitāte ilglaicīgās sociālās aprūpes iestādēs ir saistīta ar efektivitāti, proti, iestādēs, kuras ir uzrādījušas augstu efektivitāti pēc DEA, ir sliktāka aprūpes procesu kvalitāte (piemēram, ar procesu kvalitāti DeLellis pētījumā saprot pansionātu iemītnieku īpatsvaru ar pretsāpju terapiju un atsāpināšanas procesu), savukārt, aprūpes rezultatīvie rādītāji (piemēram, pansionātu iemītnieku īpatsvars ar imobilitāti) ir labāki [19]. Arī citi autori ir mēģinājuši integrēt kvalitātes aspektus DEA metodē vērtējot ilglaicīgo sociālo iestāžu kvalitāti [32].

Populācijas novecošanas kontekstā arī Japāna ir veikusi ilglaicīgo sociālo aprūpes iestāžu efektivitātes izvērtēšanu vērtējot gan izmaksas un izdevumus, gan infrastruktūras efektivitāti, salīdzinot iestādes dažādos Japānas reģionos [35]. Līdzīgi ir rīkojusies arī Eiropas Savienība, veicot pētījumu saistībā ar ilglaicīgo sociālo iestāžu efektivitāti izmantojot DEA. Eiropas Savienības veiktajā pētījumā tika vērtēta šo iestāžu tehniskā efektivitāte (infrastruktūra un resursi) un aprūpes procesi paliatīvā fāzē. Pētījuma kopumā tika iekļautas tikai sešas Eiropas Savienības valstis [33].

Latvijā DEA efektivitātes novērtēšanas metode ir pielietota finanšu un banku sektorā un pensiju pārvaldes fondu izvērtēšanā, kā arī sekundārās veselības aprūpes jomā [1,14,33,12]. Arefjefs I. un Sloka B. pētījumā skaidro kāpēc mazo un vidējo pensiju fonda pārvaldības uzņēmumi ir salīdzinoši efektīvāki par lielākiem fondiem [14]. Kas attiecas uz veselības aprūpes jomu, tad Veselības ministrijas diskusiju dokumentā, izmantojot DEA, ir parādīta efektivitāte dažādās slimnīcu grupās un izanalizēti iemesli kāpēc pastāv atšķirīga efektivitāte starp vienāda līmeņa slimnīcām [12].

KOPSAVILKUMS. CONCLUSION

Labklājības jomā efektivitāte izmantojot zinātniskās metodes nav pētīta, pat neskatoties uz faktu, ka šai jomai ir piešķirts vislielākais finansējums no visām tautsaimniecības nozarēm [5].

Ņemot vērā jau iepriekš minētās demogrāfijas tendences un piešķirto finanšu līdzekļu labklājības jomai, būtu nepieciešams apzināt cik efektīvi tiek izlietoti šie līdzekļi, veltot uzmanību institūcijām, kuras nodrošina sociālos pakalpojumus un veicot pētījumu izmantojot iepriekš aprakstītās pētniecības metodes.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS. REFERENCES

1. Arefjevs, I. (2017). *Daudzposmu pieeja finanšu uzņēmumu efektivitātes novērtēšanā* (Ph.D.). Banku augstskola.
2. Attīstības plānošana Latvijā, Pārresoru koordinācijas centrs. (2018). Retrieved from https://www.pkc.gov.lv/lv/valsts-attistibas-planosana/attistibas-planosana-latvija
3. ….
4. ….